

hogy megfelelő eszköz legyen a hallgatóknak az automatikus információ-kereső rendszerek használatába való bevezetéséhez.

[HITCHINGHAM, E. E.: MEDLINE use in a university without a school of medicine = Special Libraries, 67. köt. 4. sz. 1976. p. 188–194.]

(Valkó Péter)

***

A Bibliographic Retrieval Service olcsó adatbázis használatot kínál

1977. január 3-án kezdte meg működését a *Bibliographic Retrieval Services (BRS – Bibliográfiai Kereső Szolgáltatás)* az SDC (System Development Corporation = Rendszerfejlesztési Testület) és a Lockheed versenytársaként. A BRS 50%-kal olcsóbban kínálja szolgáltatásait a gépi adatbázisok aktív használóinak.

Kezdetben a következő 11 adatbázis anyagát használja fel: BIOSIS, CAIN, ERIC, Chemical Abstracts Condensates, Psychological Abstracts, NTIS, Physics Abstracts, Electrical and Electronics Abstracts, INFORM, Computer and Control Abstracts, MEDLARS.

A nagyobb adatbázisok on-line üzemmódban csak 1975-től kezdve hozzáférhetőek. Retrospektív keresést 1969–1970 között vállalnak köteget (batch) üzemmódban.

A BRS számlázási rendszere rendkívül bonyolult. Az a használó, aki havonta rendszeresen veszi igénybe a szolgáltatást lényegesen alacsonyabb óradíjat fizet, mint az, aki havonta csak 5 órán át. Azokban a városokban, ahol a TELENET-hálózat sűrű, a használók olcsóbban férhetnek hozzá a szolgáltatáshoz.

A licenc-költségeket külön táblázat tartalmazza. Kereskedelmi használók átlag 20%-kal magasabb díjat fizetnek, mint a közművelődési könyvtárak vagy oktatási intézmények.

Két példa: egy sűrű hálózatu TELENET-környéken lévő közművelődési könyvtár 31 dollárt fizet, ha havonta 40 óráig veszi igénybe a BIOSIS-t (az eddigi legolcsóbb lehetőség 73 dollár volt), egy ritka hálózatban 31,40 dollárt fizet a könyvtár az eddigi 34 dollár helyett öt órai CAIN-használatért.

Eddig 150 intézmény kötött vagy köt most szerződést a BRS-sel – köztük a NASIC, a Harvard Egyetem, a University of California.

[Advanced Technology Libraries, 5. köt. 11. sz. 1976. p. 1–2.]

(Sárdy Péter)

***

On-line keresés költségei

Négy San Francisco környéki könyvtár adatai szerint egy on-line keresés átlagos költsége 28,41 dollár, amelyből 17,29 dollár az *adatbázisokkal kapcsolatos költségek*, a többi nagyrészt a *kereső referenz könyvtáros munkaidejének ellenértéke*.

A telefonvonal költségeit nem vették figyelembe, mert a vizsgált könyvtárak a Lockheed-központhoz igen közel vannak.

Az átlagos időráfordítás keresésenként 7,8 naptári nap, de a négy könyvtár közt jelentős eltérések tapasztalhatók.

A leggyakrabban használt adatbázisok: NTIS, Psychological Abstracts és ERIC, a legritkábban a Predicasts különféle PATS bázisai és az IFI/Claims. A vizsgálatról részletes jelentést közöl a *Journal of Library Automation* 1976 szeptemberi száma.

[Advanced Technology Libraries, 5. köt. 11. sz. 1976. p. 7.]

(Sárdy Péter)

***

Érmebedobós könyvtári másoló automaták az USA-ban

Az érmével működő másoló automatákkal fontosságuk ellenére ritkán foglalkozik a könyvtári szakirodalom. A berendezésekről ugyan még találhatunk közleményeket, de szervezési, adminisztrációs és más problémákkal nem sok forrás foglalkozik.

Ez azért is sajnálatos, mert *egy jól működő automata eredményesen egészítheti ki a hagyományos reprográfiai szolgáltatásokat*, feltételezve azonban a berendezések megfelelő kiválasztását, a folyamatos karbantartást stb.

A piac áttekintése

Az automatákat gyártó vállalatokat mindig is érdekelte a könyvtári piac. Számos cég kínál könyvtári felhasználásra készülékeket. A cégek erős versengése ellenére is ritka azonban az olyan berendezés, amely valóban megfelel a könyvtárak igényeinek. Régi kívánság, hogy vastag kötetekből is lehessen másolni a kötés megsértése nélkül. Mai napig is csak néhány cég (*Dennison, Olivetti, SCM*) gyárt berendezéseket vastag kötetek másolására, de a könyvtárosok ezeket nem érzik tökéletesnek. A legelterjedtebb, közönséges papírral működő automaták (*Xerox 914, 720 és 1000*) másolófelületére a használó kénytelen rászoritani a kötetet.

Kevés gyártó vállalat kínál újfajta automatákat, úgy tűnik, hogy inkább régi típusaikhoz keresnek másodlagos piacot az iskolai és közművelődési könyvtárakban. Így azután a beszerzésre készülő könyvtáros többnyire olyan készülékekre talál, amelyek expozíciós ideje hosszú, az első másolat lassan készül el, s a papír bonyolult útja miatt gyakori a papír gyűrődése, a gép meghibásodása. Ez persze nem jelenti azt, hogy a beszerezhető automata nem alkalmasak könyvtári használatra, de kétségtelen, hogy a könyvtáros csak többé-kevésbé alkalmas gépek között választhat, nem pedig kiváló gépek közül.

A berendezés kiválasztásának kritériumai

Valamennyi beszerezhető automata *elektrosztatikus* eljárással működik. A közvetlen elektrosztatikus, ún. elektrofax eljárású másolókhöz többnyire cinkoxidos, esetenként más félvezetővel bevont papír szükséges, míg a közvetett elektrosztatikus eljárású gépek normál papírral dolgoznak. Könyvtári alkalmazásra olyan berendezések kellenek, amelyek a legkülönbözőbb dokumentumok másolására használhatók (apróbetűvel nyomtatott könyvek, fényképek, rajzok stb.). A félig vagy egészen tónusos illusztrációk, valamint színes eredeti másolására a közvetlen eljárású berendezések általában jobbak. A féltónusos ábrák és a nagy, összefüggő, sötét felületek másolására leginkább a közvetett módon másoló berendezések, így pl. a Xerox 4000, a Dennison Fotofax és a 3M VQC-1 alkalmasak. Ezek jó reprodukciót készítenek fényképekről és rajzokról is.

A másolat minősége mellett, alaposan meg kell vizsgálni a berendezést abból a szempontból is, hogy azt könnyű-e kezelni. A Xerox 1000 típusnál – minden más géptől eltérően – előbb kell megnyomni a kezelőgombot és utána bedobni az érmét; ez rendszerint helytelen kezeléshez és az érme elvesztéséhez vezet.

Lényeges továbbá, hogy a másológép sebessége és tartóssága megfeleljen a könyvtári alkalmazás igényeinek. A Dennison Copymaster berendezés éppúgy alkalmasan egy havi 60 ezer másolatot készítő könyvtárban, mint a Xerox 3600 ott, ahol havonta csak 5000 másolat szükséges. A sebességnél csak az első másolat készítése ideje vehető figyelembe.

Ha a helyigény lényeges tényező, figyelemmel kell lenni a gép méretére. Ebből a szempontból előnyös az asztalra helyezhető Savin 220. Bizonyos esetekben kívánalom a gép zajmentes működése. Sajnos a berendezések zöme nem zajmentes. Ügyelni kell az esetleges speciális energiaigényre is, ami a gép elhelyezését is erősen befolyásolja.

Figyelmet kell fordítani az érmebedobás mechanizmusára is. A mechanizmus elhelyezhető a gép belsejében

vagy magán a gépen. Ha belül van, ügyelni kell arra, hogy a gép kinyitásakor (papír, festék behelyezése) ne lehessen hozzáférni az összegyűlt érmékhez. A külső érme gyűjtő szerkezeteket biztonságosan kell a gépre felerősíteni.

Valamennyi automata működéséhez szükség van papírra, festékre és előhívóra. A xerox berendezések papírlapokkal az elektrofax gépek csaknem kivétel nélkül papírtekerccsel működnek. Mindkét megoldásnak vannak előnyei és hátrányai: a tekerccset ritkábban kell cserélni, de a papírgyűrődés veszélye nagyobb, viszont van lehetőség a másolat hosszának szabályozására.

A másológépek működéséhez festékpórá vagy folyadékban oldott festék és előhívó kell. Az elektrofax gépek általában nedves eljárással, a xerox-gépek száraz eljárással működnek.

Pénzügyi szempontok

Automatákat lehet vásárolni vagy bérelni. A magas vételár a legtöbb könyvtár számára nagy probléma.

A bérleti díjakra általánosan jellemző, hogy minél hosszabb a bérleti idő, annál kisebb a díj.

A másológép üzemeltetése

Az üzemeltetés során a könyvtárnak gondoskodnia kell a folyamatos anyagellátásról (papír, festék és előhívó). A karbantartás során rendszeresen tisztítani kell az üvegfelületet. Javítást (a papírgyűrődés megszüntetésén kívül) azonban csak akkor végezzen a könyvtáros, ha a gyártó cég megfelelő képzésben részesítette. Javításra a könyvtár szerződést köthet, bérlet esetén a bérleti szerződésben (és díjban) a javítási költségek is szerepelnek.

Az automaták teljesítményének elszámolásához két számláló szükséges: az egyik a másolatokat, a másik a bedobott érméket számlálja. Ideális esetben ez a két szám megegyezik, de természetesen a gép beállításához szükség van ingyenes másolásra, és selejt is keletkezik munka közben.

A megbízható karbantartásra és a bevétel ellenőrzésére fordított energia bőségesen megtérül.

/SAFFADY, W.: *Evaluating coin-operated copying equipment for library applications = Library Resources and Technical Services*, 20.köt. 2. sz. 1976. p. 115–122./

(Sárdy Péter)

